

СУБЈЕКТИ ОДНОСА ИЗ УГОВОРА О КРЕДИТУ

Мр Зоран Васиљевић*

Сажетак: Циљ овог рада је да се презентују сви могући учесници у закључењу и реализацији уговора о кредиту. У ту сврху, аутор разграничава три главне групе учесника из уговора - повјериоце, дужнике и трећа лица која пружају разне врсте услуга једној од прве двије наведене групе субјеката.

Анализом могућих давалаца кредита може се закључити да у овој улози, поред финансијских организација, могу бити и остали привредни субјекти, уколико се не ради о бављењу кредитним пословима у виду дјелатности, као и држава. Међутим, банке су и даље доминантан давалац кредита на нашем тржишту, иако се могу појављивати и у позицији дужника. Ова посљедња могућност је смањена у националним оквирима, с обзиром да Централна банка БиХ нема овлашћење на одобравање кредита. Поред банака, законодавство РС директно дефинише још само микрокредитне и штеднокредитне организације у улози даваоца кредита. На подручју РС дјелује и Инвестиционо-развојна банка која је, у ствари, друштво за управљање инвестиционим фондовима које може посредно додјелјивати кредите преко банака и микрокредитних организација.

На страни дужника из кредитног односа треба разликовати кориснике кредита и њихове јемце и гаранте.

Кључне ријечи: давалац кредита, дужник из уговора о кредиту, корисник кредита, вршиоци услуга из уговора о кредиту.

* Виши асистент на Правном факултету Универзитета у Бањој Луци

1. Увод. Уговор о кредиту, као и сваки други двостранообавезни правни посао има двије групе својих субјеката који учествују у његовом закључивању и реализацији. С једне стране се налазе она лица којима недостају финансијска средства за одређене привредне активности, па се појављују као дужници, док се на другој страни налазе субјекти са вишком истих средстава, којима је, по правилу, и посао да позајмљују онима којима та средства недостају, те у уговору наступају у својству повјерилаца.

Међутим, нису увијек само корисници позајмљених средстава дужници из уговора, већ то могу бити, нпр., и њихови јемци и гаранти. И повјериоци понекад, нарочито код сложенијих и уговора веће вриједности, требају помоћ и других лица, која наступају у својству њихових пуномоћника или као процјењивачи ризика, адвокати и сл. Према томе, структура субјеката уговора о кредиту може постати и сложенија, поготово уколико се усложњава и сам садржај уговора, односно са растом вриједности предмета уговора.

Најгрубље речено, уговор о кредиту као дужничко-повјерилачки однос на једној страни има повјериоце, а на другој дужнике. Уношење назива (имена и презимена, уколико се ради о физичким лицима) и других елемената индивидуализације ових субјеката представља битан елемент уговора.

2. Даваоци кредита. С обзиром да се ради о типичном банкарском послу, који је према нашем Закону о банкама и ексклузивно право банака¹, могло би се у први мах закључити да су даваоци кредита искључиво банке. Ово је у највећем броју случајева и тачно.² Међутим, банке нису једини даваоци кредита.

¹ Видјети чл.2. ст.1. Закона о банкама, Сл. гласник РС, бр. 44/03.

² Постоје и упозорења да друге финансијске организације све више преузимају примат од банака у овом сегменту пословања, прије свега због доста либералније регулативе у односу на банкарски сектор. Више: Rose, Peter/Hudgins, Sylvia, Банкарски менаџмент и финансијске услуге, Data status, Београд, 2005., стр.5.; Cocheo, Steve, Credit unions cast far afield for business loans, ABA Banking Journal, октобар 2004., стр. 58-64.

Штавише, не морају се увијек ни јављати у улози даваоца кредита, већ могу да се појаве и у улози корисника, дакле дужника. Овакви случајеви се јављају у националним оквирима најчешће у државама гдје централне банке могу кредитирати комерцијалне банке у циљу спровођења мјера монетарно-кредитне политике и регулисања количине новца у оптицају.³ Чешћи случај је финансирање банака на међународном тржишту новца (тзв. еуровалутном тржишту). Банке тако депонована средства с тог тржишта могу позајмљивати за властите потребе одржавања ликвидности или за финансирање својих клијената.⁴

Улога банака у кредитним пословима се може сагледати и кроз одређивање појма ове врсте привредних субјеката. У теорији се појам банке одређује полазећи од њених карактеристичних дјелатности. Велики дио наших теоретичара се позива на швајцарског аутора Somagu-ја који банке дефинише само према критеријуму депозитних послова као најкарактеристичнијих за ову врсту финансијских организација. Стога, према овом аутору, банка је институт или установа којој је узимање кредита у облику новца главно занимање.⁵ Штавише, овакав критеријум дефинисања банака би их ставио у улогу дужника из кредитних односа, као њихов основни положај. Међутим, то није случај, већ се на овај начин разграничавају од осталих финансијских организација које су недепозитног карактера, иако се баве и кредитним пословима. Право Европске уније, ипак, садржи дефиницију банке (кредитне институције) која обухвата обје главне врсте банкарских послова, те наводи да «кредитна институција значи предузетништво чији је посао да прима депозите или друга отплатива средства од јавности и да одобрава кредите на свој рачун; или институцију

³ Више о односу некадашње Народне банке Југославије и пословних банака - Перишин, Иво/ Шокман, Анте, Монетарно-кредитна политика, Информатор, Загреб, 1979., стр. 240-245.

⁴ Видјети: Kwaw, Edmund - The Law and Practice of Offshore Banking and Finance, Westport, Quorum Books, 1996., стр.9.

⁵ Видјети: Голијанин, Милан – Банкарство Југославије, Привредни преглед, Београд, 1983., стр. 21.

за пословање електронским новцем у смислу Директиве 2000/46/ЕС».⁶

Обављање депозитних послова је ипак основни критеријум одређивања појма банке, јер и поред њеног ексклузивитета у обављању кредитних послова који јој дају поједина законодавства, те послове могу обављати и друге финансијске организације, а повремено и други привредни субјекти. Овакав став потврђује и заокрет у праву САД-а, у којем је усвојен нови критеријум одређивања банака, према коме банке представљају било коју институцију која може да се пријави за осигурање депозита које је у надлежности Савезне корпорације за осигурање депозита.⁷

Да банке нису једини даваоци кредита признаје и Закон о банкама изузимајући од забране одобравања кредита микрокредитне организације (у даљем тексту: МКО) као недепозитне и непрофитне организације.⁸ Микрокредитна организација се може основати у облику микрокредитног друштва као друштва капитала или микрокредитне фондације (на које се примјењују одредбе Закона о удружењима и фондацијама, ако Законом о МКО није друкчије прописано), ради обављања дјелатности микрокредитирања с циљем побољшања материјалног положаја корисника микрокредита, повећања запослености, пружања подршке развоју предузетништва и стицања добити.⁹ За оснивање је потребна дозвола од Агенције за банкарство РС, као и у случају

⁶ Чл. 4. ст. 1. Директиве 2006/48/ЕС. Ова Директива додатно наводи и дјелатност пословања електронским новцем као критеријум одређења појма банке позивајући се на директиву која то регулише (Директиву о прихватању, предузимању и надзору над пословањем институција за послове са електронским новцем - OJ L 275, 27.10.2000.). Оваква дефиниција је, у ствари, без дијела који се односи на пословање електронским новцем, преузета из Прве банкарске директиве 77/780/ЕЕС (Директива о усклађивању закона, уредби и административних одредби у вези с почетком и начином пословања кредитних установа - OJ L 322, 17.12.1977.) Видјети и Zavvos, G.S. – Towards a European Banking Act, Common Market Law Review, No. 2/1988., стр. 272.

⁷ Види: Rose/Hudgins, наведено дјело, стр. 8.

⁸ Видјети чл. 2. ст. 2. Закона о банкама.

⁹ Видјети чл. 2. ст. 2. Закона о МКО, Сл. гласник РС, бр. 64/06.

банака, за разлику од рјешења бившег Закона о МКО, према коме је дозволу давало министарство финансија РС.¹⁰ За оснивање су потребна најмање три домаћа или страна физичка лица у својству оснивача, односно најмање једно домаће или странско правно лице. Према томе, за разлику од банака, МКО се могу оснивати и као једночлана друштва, под условом да је оснивач правно лице. Максимални износи микрокредита које ове организације могу одобравати су 50 000 КМ за микрокредитно друштво или 10 000 КМ за микрокредитну фондацију.

Такође, иако нису обухваћене законским изузетком, кредите могу одобравати и штедно-кредитне организације (у даљем тексту: ШКО), и то својим члановима. Ове финансијске организације су, као и микрокредитне, регулисане посебним законом.¹¹ За разлику од некадашњег Закона о основама кредитног и банкарског система који је у ову групу финансијских организација сврставао штедионице, поштанске штедионице и остале штеднокредитне организације, којима су припадале штедно-кредитне задруге, штедно-кредитне службе при земљорадничким, занатским и другим задругама и друге организације које се баве штеднокредитним пословањем¹², важећи Закон дефинише искључиво један организациони облик ШКО у форми д.о.о.-а¹³.

Према томе, ради се о привредним друштвима која се оснивају уз дозволу Агенције за банкарство, као финансијске организације добровољно удружених чланова повезаних заједничким основом удруживања, у чијем пословању учествује сваки члан према начелу узајамне помоћи, у циљу промовисања штедне чланова и одобравања кредита члановима, ради унапређења и заштите

¹⁰ Закон о МКО, Сл. гласник РС бр. 19/01.

¹¹ Закон о штедно-кредитним организацијама, Сл. Гласник РС, бр. 93/06.

¹² Видјети: Голијанин, наведено дјело, стр. 210. И поједини аутори шире посматрају појам ШКО- видјети: Славнић, Јован – Привредно право, Научна књига, Београд, 1982., стр. 224.

¹³ У Србији се ШКО, као и банке и остале финансијске привредне организације оснивају у форми акционарског друштва. Види: Васиљевић, Мирко – Пословно право, Удружење правника у привреди, Београд, 2001., стр. 347.

њихових економских, социјалних и других интереса кроз заједничко посједовање и демократски контролисано пословање у складу са законом и статутом ШКО.¹⁴

За оснивање овог облика организовања потребно је најмање 30 резидената - пословно способних физичких лица, која дијеле заједнички основ удруживања, укључујући, али не ограничавајући се на:

- а) исто или сродно занимање,
- б) пребивалиште или боравиште, и
- в) запослење или пензионисање од истог послодавца.

Законско ограничење у погледу могућности стицања капитала учешћа на 10% укупног износа улога, у вријеме кад је улог унесен или стечен, свођење чланских права на један глас у скупштини без обзира на величину удјела у друштву, те законска обавеза обављања дјелатности само за чланове ШКО¹⁵, подсјећа и на задружни принцип организовања, међутим, чињеница да се имовинска права, укључујући и право на расподјелу добити остварују сразмјерно удјелима, ознака облика организовања у форми д.о.о.-а и начин организације, упућују да се ипак ради о класичном привредном друштву, које је, међутим, затвореног типа.

Ни оним субјектима који немају изричито законско допуштење није у потпуности ускраћена могућност давања кредита. Наиме, и други субјекти могу одобравати кредите, уколико то чине спорадично, односно у вези са предметом свог пословања, под условом да се не баве кредитирањем као својом дјелатношћу. Овакав став потврђује и Пресуда Врховног привредног суда из 1968. године, према којој је „допуштено да привредне организације дају једна другој зајмове, ако је то у вези са предметом њиховог пословања, односно у случају да зајмодавац и зајмопримац пословно сарађују“.¹⁶

Много чешћи случај је да привредне организације дају непосредно кредите корисницима својих производа и услуга,

¹⁴ Чл. 2. Закона о ШКО.

¹⁵ Ibid, чл. 25. ст.4., чл. 29. ст. 3. и чл. 9. ст. 1.

¹⁶ Видјети Пресуду Врховног привредног суда бр. Сл.-1690/68 од 20.12.1968.

тако што им омогућавају њихову куповину или коришћење на рате. Оне то често чине и у сарадњи са банкама, па се у таквим случајевима поставља и питање правне природе односа између банке и привредне организације. Постоји схватање да се привредна организација јавља у својству пуномоћника банке, која игра улогу даваоца кредита. Међутим, остаје примједба да банка није унапријед именовала продавца као свог пуномоћника (агента), иако може постојати међусобни споразум, нити је унапријед прихваћен захтјев за кредит. Ипак, уколико се ануитети плаћају на банку, однос са корисником кредита је непосредан и чак у случају да се наплата врши од стране продавца робе или вршиоца услуге, то се може схватити као инкасо посао за банку.¹⁷

У овим случајевима, уколико се у својству корисника кредита јавља непривредни субјект, ради се о потрошачким кредитима, који су предмет грађанског права. Уосталом, и само физичко лице, које није ни предузетник, могло би се јавити у својству даваоца кредита, под условом да се ради о спорадичном случају и да није ријеч о зеленаштву.¹⁸ Позајмљивање између грађана се, међутим, не би могло оквалификовати ни као уговор о кредиту грађанског права, већ као уговор о зајму.¹⁹

Коначно, и држава, односно политичко-територијалне јединице, јављају се као значајан учесник на тржишту новца, прије

¹⁷ Види: Reis, Werner – Die Rechtsstellung des Kreditgebers gegenüber dem Abzahlungskäufer bei der Finanzierung von Abzahlungsgeschäften, Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart, 1970., стр. 71-72.

¹⁸ И у бившем систему је био заузет став да је зајам уз накнаду између приватних лица допуштен, али да правно није поближе регулисан. Видјети Пресуду Врховног суда Хрватске, Гж-1493/70 од 13.04.1972. Овакав став се заузимао на основу рјешења Уредбе о порезу на доходак (Сл. Лист ФНРЈ, бр. 56/53) према којој се и на приход грађана од камата плаћа порез, с тим да се у то не рачунају камате и згодици по унутрашњим зајмовима и унутрашњим обвезницама, нити приходи од улога на штедњу (чл.61. и чл.62. Уредбе). Видјети: Косовац, Младен – Облигациони уговори кроз судску праксу, Правно-економски центар, Београд, 1978., стр. 205-206.

¹⁹ Јованић, Татјана – Потрошачки кредит, Удружење банкара Србије, Београд, 2004., стр.111.

свега у улози корисника кредита, и то од стране међународних финансијских организација, попут Међународног монетарног фонда и Међународне банке за обнову и развој. Значајан давалац кредита на међународном финансијском тржишту је и Европска инвестициона банка, што је посебно актуелно за наше просторе. Ова банка је основана 1958. године сагласно члану 129. Римског уговора. Њен основни циљ је да помаже уравнотежени развој држава чланица ЕУ и у ту сврху одобрава кредите и издаје гаранције за финансирање пројеката, чији је циљ развој мање развијених области, пројеката који имају за циљ модернизацију или преоријентацију предузећа и пројеката од заједничког интереса за неколико земаља чланица.²⁰

Значајна је и улога државе у својству повјериоца код кредитних односа. Наиме, ниједна уређена и одржива економија не допушта превелика изненађења у привреди. Из тог разлога се стара, осим о одржавању инфраструктуре и равномјерном развоју појединих региона, и о развоју и стимулисању оних привредних дјелатности потребних друштву, а којима је потребна помоћ државе.

Типичан примјер државне бриге за адекватно финансирање одређених дјелатности су САД, чија влада је основала неколико агенција које функционишу као кредитне институције. Иако представљају учешће федералне владе у привреди, ове агенције нису наишле на јаче противљење од стране приватних финансијских организација.²¹ У САД, наиме, постоји низ феде-

²⁰ Више о субјектима међународног права кредита код: Тороман, Зорица – Уговор о кредиту и уговор о рефинансирању кредита у међубанкарским економским односима, докторска дисертација, Београд, 1989., стр. 64-107; Савић, Мирољуб – Правни облици кредитирања у међународним односима, докторска дисертација, Београд, 1977., стр. 83-94; Огњановић, Вук/ Бјелица, Војин/ Анџић, Миленко/ Лапчевић, Стеван/ Благојевић, Мирјана – Банкарско пословање, S.A.M. Konsalting centar, Београд, 1994., стр. 266-296. Такође, више о могућностима задуживања државе у иностранству: Закон о задуживању, дугу и гаранцијама БиХ, Сл. гласник БиХ, бр. 52/05.

²¹ Sause, George – Новац, банкарство и економска активност, Научна књига, Београд, 1972., стр. 302.

ралних агенција које служе појединцима и фирмама које желе да позајме финансијска средства. У њиховом раду значајну помоћ им пружа Администрација малих послова (Small Business Administration - SBA), основана од стране федералне владе с циљем да помаже малим предузетницима. Њен циљ није да замијени, већ да помогне банкама и може да учествује било као гарант кредита које дају банке или да сама непосредно из ограничених фондова одобрава кредите.²²

Нарочито су значајне кредитне агенције које опслужују пољопривреду, с обзиром на посебну потребу овог привредног сектора за финансијском подршком. Управо је сектор пољопривреде и био прва група за чије је финансирање и основана једна кредитна агенција у САД-у, након што је држава уважила жалбе фармера да банкари и други даваоци кредита нису упознати са проблемима пољопривреде, те су строгим оцјењивањем услова за одобравање кредита често онемогућавали пољопривреднике да дођу до потребних финансијских средстава. Тако су доношењем федералног закона о кредитима у пољопривреди основане двије врсте кредитних установа: федералне банке за кредите фармама и националне асоцијације за кредите фармама. Поред наведених, постоје и разне друге кредитне агенције у пољопривредном сектору, као и у сектору стамбене изградње, подршке извозу (Export-Import Bank, Foreign Operations Administration), али и подршци финансијског сектора преко банака федералне резерве.²³ Њихов значај се посебно показао недавно у јеку финансијске кризе, кад су предузели одговарајуће мјере у циљу спасавања банкарског сектора.

И на нашим просторима су раније постојале специјализоване државне организације попут Фонда за кредитирање бржег развоја привредно недовољно развијених република и аутономних

²² Више о SBA- Глушица, Здравко – Франшизинг, Ваки, Нови Сад, 1991., стр. 114-116.

²³ Више о федералним агенцијама САД-а код Sause, George – Новац, банкарство и економска активност, Научна књига, Београд, 1972., стр. 302-312.; Nadler, Markus/ Heller, Sipo/ Shipman, Samuel – The Money Market and its Institutions, The Ronald Press Company, New York, 1955., стр. 201-203.

покрајина, Фонда за кредитирање и осигурање извозних послова (чије је послове преузела Југословенска банка за међународну економску сарадњу), и сл.²⁴ Сада је на нивоу БиХ основана Извозно-кредитна агенција БиХ, чији је циљ да обезбиједи услове за подстицај извоза роба и услуга из БиХ.²⁵ Ова агенција (скраћено: IGA) директно се бави само издавањем гаранција с циљем обезбјеђења извршења извозних уговора, кредитним осигурањем унутрашњег и спољнотрговинског пословања и факторинг подршком, док кредитне послове обавља посредством комерцијалних банака и других финансијских институција. Сједиште Агенције је у Сарајеву, са филијалама у Бањој Луци и Мостару.²⁶

Сада на нивоу Републике Српске постоји Инвестиционо-развојна банка (у даљем тексту: ИРБ), која је регистрована 2007. године на основу Закона о Инвестиционо-развојној банци.²⁷ Иако ова институција носи назив банка, не ради се о банкарској организацији, већ је искоришћена могућност из Закона о банкама да и небанкарски субјект може у свом називу користити ријеч „банка“ уколико је таква употреба утврђена и одобрена посебним законом.²⁸

У случају ИРБ-а ради се, у ствари, о друштву за управљање инвестиционим фондовима, и то Фондом становања РС, Фондом за развој и запошљавање РС, Фондом за управљање некретнинама и потраживањима у власништву РС, Акцијским фондом и

²⁴ Више: Голијанин, Милан – Банкарство Југославије, Привредни преглед, Београд, 1983., стр. 214-218.

²⁵ Видјети: Закон о оснивању Извозно-кредитне агенције БиХ, Сл. гласник БиХ, бр. 62/04.

²⁶ Ibid, чл. 6. ст. 1. и чл. 5. ст. 1.

²⁷ Закон о ИРБ, Сл. Гласник РС, бр. 56/06.

²⁸ Видјети чл. 2. ст. 3. Закона о банкама, Сл. Гласник РС, бр. 44/03. Још интересније је у том смислу рјешење швајцарског права које допушта коришћење назива банка и индивидуалним предузетницима - банкарима, штедионицама, штедно-кредитним задругама и другим финансијским организацијама. Види: Шогоров, Стеван – Банкарско право, Пословни биро СБ, Нови Сад, 2004., стр. 33.

Фондом за реституцију РС. Накнадно је основан и Фонд за развој источног дијела РС, у циљу подстицања равномјернијег развоја цијеле територије РС. И поред тога што се не ради о банци, ИРБ може имати велику улогу у финансирању привреде РС пласирањем средстава посредно путем комерцијалних банака и микрокредитних друштава. Пласман се врши у облику кредитних линија за следеће намјене: за почетне пословне активности, за микробизнис у пољопривреди (пољопривредна производња и рибарство), за пољопривреду, за предузетнике и предузећа, за јединице локалне самоуправе, за откуп потраживања и стамбене кредите. Корисници средстава по овим кредитним линијама су правна лица са сједиштем у РС и физичка лица и предузетници са пребивалиштем у РС.²⁹

С друге стране, као индиректни даваоци кредита се могу посматрати и специјални привредни субјекти који се у оквиру своје дјелатности баве и улагањем у хартије од вриједности, као што су инвестициони, пензиони и слични фондови, друштва за осигурање и сл. Наиме, овим путем се посредно финансирају емитенти издатих хартија од вриједности. Уколико се улога даваоца средстава и овим путем схвати као улога финансијског посредника између оних који имају вишка средстава и оних којима средства недостају, што и јесте случај, с обзиром да се и од стране ових организација послује са имовином њихових клијената, то даје основа покушајима у теорији да се прошири група даваоца кредита. На овај начин се праве подјеле три основне групе кредитора или финансијских посредника. На првом мјесту су банке, затим компаније животног и осигурања имовине, те пензиони фондови и на крају, компаније специјализоване за инвестирање у некретнине.³⁰

²⁹ Видјети чл. 3. и чл. 4. Правила пласмана средстава по кредитним линијама ИРБ, донијетим 26.03.2009. године. Слично ИРБ-у, у Србији постоји Фонд за развој Републике Србије око кога се водила полемика да ли треба да прерасте у развојну банку или да остане инвестициони фонд, али се остало при овом другом рјешењу. Види: Ђорђевић, Милан – Фонд за развој Републике Србије, развојна банка или инвестициони фонд, Правни живот, бр.11/06, стр. 737-741.

³⁰ Видјети: Clark, Robert Charles – The Soundness of Financial Intermediaries,

3. Дужници из уговора о кредиту. Друга страна из уговора о кредиту, као двостранообавезног уговора, су дужници. Под појмом дужника се, прије свега, подразумејева корисник кредита, али је појам дужника ипак шири. Под тај појам се подводе и јемци и гаранци враћања позајмљених средстава. Иако нису корисници кредита, ова лица се јављају као садужници (односно, солидарни дужници) из уговора о кредиту и од њих се кредитор може намирити уколико не успије да се наплати од главног дужника, тј. корисника кредита.

Према томе, појам дужника је шири од појма корисника кредита. Тако у уговору о кредиту можемо имати и више дужника, али само једног корисника. Под корисником кредита бисмо, стога, могли назвати правно или физичко лице које испуњава услове за добијање кредита одређене врсте од стране банке или другог даваоца и чији захтјев за добијање кредита усвоји орган даваоца кредита надлежан за доношење одлуке о давању кредита и које у том смислу закључи са даваоцем уговор о кредиту.³¹

У својству корисника кредита по једном уговору о кредиту се, ипак, може појавити и више лица уколико заједнички наступе према зајмодавцу. У том случају постоји солидарна одговорност за враћање кредита, а евентуални регрес се регулише интерним споразумом између зајмопримаца. Иначе, корисник кредита може бити свако физичко или правно лице које испуњава услове да буде клијент банке или другог даваоца кредита.³² У својству корисника

The Yale Law Journal, Vol.86., No. 1/1976., стр. 4-10.; Morton, J. E. – Urban Mortgage Lending: Comparative Markets and Experience, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1956., стр. 35. Аутори који полазе од појма потрошачког кредита томе додају и групу индустријских и трговачких предузећа. Види: Страњак, Асим – Теорија потрошачког кредита, Информатор, Загреб, 1971., стр. 21-22.

³¹ Бојовић, Александар – Положај банке код промене корисника кредита, Југословенско банкарство, Београд, бр. 3/1971., стр. 32-33.

³² Не постоје, дакле, законске рестрикције потенцијалних корисника или њихово таксативно набрајање као што је чињено у бившем систему. Види: Стевановић, Радомир – Новчани и кредитни систем, Информатор, Загреб, 1963., стр. 196.; Збирка прописа о банкама и о кредитним и другим банкарским

се може јавити и сама финансијска организација овлашћена за обављање кредитних послова. У случају физичког лица, кредити који се подводе под режим уговора у привреди, односе се на предузетнике. У случају осталих физичких лица као корисника, ради се о потрошачким кредитима грађанског права.

4. Вршиоци услуга у кредитним односима. Поред двије главне стране, у закључењу и реализацији односа из уговора о кредиту могу учествовати и друга лица која немају статус ни повјериоца нити дужника. Ова лица могу бити ангажована од било које стране из уговора о кредиту ради њеног растерећења и лакшег закључивања и реализације уговорног односа. Стога се трећа лица нарочито појављују код сложенијих уговора, чија је вриједност већа, у својству вршиоца разних врста услуга повјериоцима или дужницима из уговора о кредиту.

Повјериоци из уговора о кредиту тако могу ангажовати пуномоћнике (агенте) који ће их представљати при закључењу уговора, вршити просљеђивање документације, пружати потребне информације и савјете зајмодавцима. Уколико имају овлашћење на закључење уговора, њихова позиција је најближа позицији трговачког путника са специјалном пуномоћи. Агент не одговара за обавезе из уговора о кредиту и као налогопримац је дужан да поступа с дужном пажњом и избјегава сукоб интереса са налогодавцем. Одговорност за штету може наступити у случају намјере или крајње непажње.³³

У случају потребе ангажовања посредника само у посљедњој фази реализације уговора, тј. наплати потраживања, такве услуге пружају специјализоване агенције за наплату потраживања (*debt collection agencies*). Ове агенције могу откупити потраживање уз дисконт.³⁴ Уколико је, пак, потребна помоћ само у припреми

пословима, са коментаром, Службени лист СФРЈ, Београд, 1966., стр. 119-121.

³³ Видјети: Wright, Sue – *International loan documentation*, Palgrave Macmillan, Hampshire-New York, 2006., стр. 211-214.

³⁴ Јованић, Потрошачки кредит..., стр. 38.

уговора о кредиту, тад се може ангажовати аранжер, чија улога престаје потписивањем уговора и који не одговара за обавезе из уговора.³⁵

Давалац кредита може укључити трећа лица и у својству консултаната код сложенијих уговора о кредиту, нпр. ради оцјене испуњености услова заштите животне средине, процјене ризика код осигурања, експертисе сложеније конструкције која је предмет инвестирања, и сл. Тако нпр., стручњак за питање заштите животне средине може бити позван прије затварања кредита ради давања оцјене да ли је финансирани посао прописно довршен.³⁶ Обје стране могу ангажовати и адвоката ради тумачења компликованијих уговорних одредаба.

И сами корисници кредита могу ангажовати кредитне посреднике, тзв. кредитне брокере ради проналажења најповољнијих давалаца кредита на тржишту новца или финансијске стручњаке ради давања експертских савјета у вези са управљањем позајмљеним средствима и спречавањем појаве презадужености.³⁷ У Јапану постоји једна од најнеобичнијих врста компанија у свијету, тзв. *sogo shosha*. Ради се о трговачким организацијама, које иако нису финансијске институције, служе као финансијски посредници између банака и домаћих произвођача и могу својим клијентима организовати добијање кредита, како краткорочних, тако и дугорочних.³⁸

На тржишту развијених земаља постоје и сабирни центри за дужнике који имају више дугова (*debt centralization agencies*) који сакупљају и централизују све дугове једног дужника према различитим повјериоцима, како би дужник могао извршити плаћање у једном укупном износу, умјесто да отплаћује дуг сваком

35 Аранжери се као 3. лица из уговора о кредиту спомињу у LMA уговору о терминском кредиту и то у клаузули бр. 26. Види Wright, стр. 210.

36 Hecht, Ronny – Servicing difficult loans, Mortgage Banking, Jul.1999, Vol.59, Issue 10., стр. 88-89.

37 Видјети: Јованић, наведено дјело, стр. 38.

38 Видјети: Kotler, Philip/ Fahey, Liam/ Jatusripitak, Somkid – The New Competition, Prentice/Hall International, London, 1986., стр. 29-30.

повјериоцу појединачно, што умјесто њега чине наведене агенције уз провизију.³⁹

* * * * *

На основу изложеног, могли бисмо закључити да разни субјекти могу бити како у положају повјериоца, тако и у положају дужника из уговора о кредиту. Својство повјериоца би, најпростије речено, имао онај субјект који има право да захтијева благовремено враћање новчаног дуга, док би корисник кредита било лице, правно или физичко, које испуњава услове предвиђене прописима за добијање кредита одређене врсте и чији захтјев за кредитом усвоји орган надлежан за доношење одлуке о давању кредита (најчешће кредитни одбор финансијске институције) и које у том смислу закључи са даваоцем уговор о кредиту.⁴⁰

Банке су, као што смо већ истакли, и даље најзначајнији учесник на тржишту новца, па тако и у сфери одобравања кредита. Међутим, бројне друге врсте финансијских институција, попут кредитних удружења, штедионица и разних фондова, те посебно брокерско-дилерских друштава и других финансијских холдинг компанија и конгломерата у осталим банкарским пословима, поред одобравања кредита све више ускачу на мјесто које су некад банке неприкосновено држале. Примјер таквих освајача банкарског тржишта су General Motors Acceptance Corporation (GMAC), GE Capital и Ford Motor Credit у САД-у.⁴¹ Сматра се да је основни разлог те појаве доста блажа регулатива и либералнији надзор над овим врстама финансијских институција. Постоји бојазан да ово може утицати и на слабљење способности централне банке да врши контролу раста новчане масе, што угрожава привреду цијеле државе, те нанијети штету оним привредним субјектима који се ослањају на банке.⁴²

³⁹ Ibid, стр. 38.

⁴⁰ Видјети: Бојовић, Александар – Положај банке код промене корисника кредита, Југословенско банкарство, Београд, бр. 3/1971., стр. 32-33.

⁴¹ Rose/Hudgins, наведено дјело, стр. 5.

⁴² Ibid, стр. 25.

Банкама у условима појачане конкуренције не преостаје ништа друго већ да и саме уложе већи напор у побољшању својих услуга и приступу клијентима. Лојалност клијената долази из повјерења, а повјерење се ствара везивањем. То је тешко оствариво уколико сто банкара ствара баријеру у односу на клијента. У том смислу се препоручује преузимање иницијативе у контактирању клијената, посјета мјесту пословања клијената, проучавање и разумијевање пословања клијената и њихових потреба, упознавање са процедуром одобравања кредита и пружање само реалних обећања, и сл.⁴³

⁴³ Више: Russakoff, Richard – Do your loan officers have what it takes?, ABA Banking Journal, Oct. 1999, Vol. 91, Issue 10., стр. 18-26.

*Zoran Vasiljević, LL.M,
Assistant at the School of Law, University of Banja Luka*

SUBJECTS FROM THE RELATIONS IN LOAN CONTRACT

Summary

Aim of this article is to present all potential participants in concluding and realization of the credit (loan) contract. In that purpose, the author divides three main groups of participants from the contract-creditors, debtors and third persons who provide different kinds of services to one of the previously mentioned two groups of subjects.

By analyzing potential creditors, it can be concluded that this part, beside financial organizations, can be taken also by other business subjects, if that is not pupose of their enterprise. The state can also be a creditor. Notwithstanding, the banks are still dominant creditor on our market, although they can also appear in the position of the debtor. The last possibility is reduced in national bounds because The Central Bank of B&H doesn't have power to give loans. Beside banks, legislature of RS defines only micro credit and savings and credit organizations as creditors. In RS works also Investment-Development Bank which is, in fact, company for management with investment funds, which can give loan indirectly through commercial banks and micro credit organizations.

On the debtor side, there is need to distinguish beneficiaries of loans and their warranters or guarantors.

Key words: *creditor, debtor in the loan contract, loan beneficiary, service providers from the loan contract.*

